

**IN THE PROCESS OF THE MEMBERSHIP
OF TURKEY TO THE EUROPEAN UNION
TECHNICAL DICTIONARIES OF TURKISH**

Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde

Türkçenin Terim Sözlükleri

İlhami SİĞİRCİ¹

*“AB'ye üyelik süreci, bir
terim üretme sürecidir.”
İlhami Sığirci*

Article History:

Received

19.01.2016

**Received in revised
form**

25.01.2016

Accepted

05.02.2016

Available online

15.03.2016

Abstract

Turkish will be one of the twenty-three official languages of the European Union with Turkey's membership of European Union and also it will be the second most spoken language after German as mother tongue in the EU. In order for Turkish to gain the official language status, 9.1 million terms issued in 23 languages, 600 thousand abbreviations and 200 thousand idioms and most importantly the EU acquit consisting of 120 thousand pages should be transferred into Turkish. It is a legal necessity for Turkey to complete this great task before becoming a member of the Union. Within this context, what can be done to overcome the problems encountered in the glossaries during the EU accession process of Turkey? What steps are being taken in this regard in our country and in EU, how can the accuracy of coined terms be checked and most importantly what kind of studies should be completed in order to join European Union's Term Union. How can the terminology problems be overcome? In particular, what can be done to ensure term unity? We discussed the problems encountered on this subject with a comparative method and tried to propose solutions. It is rather hard to say that there are adequately extensive glossaries or studies for the terms used within EU in Turkey despite the fact that there have been 15 years since 3 October 2005 when Turkey started negotiations with European Union. When compared with the number of terms used within EU, terms coined in Turkish remain extremely poor. Glossaries prepared until today remain extremely poor; thus it is necessary to prepare much more comprehensive glossaries. These terminology studies have great importance both for the EU translation process to be performed properly and for the citizens to understand community legislation on technical areas such as economics, business, economics, communications, agriculture and medicine.

Keys word: *Terminology, membership of Turkey, problems of terminology, dictionary of terms, translation technique.*

Özet

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasıyla birlikte Türkçe de Avrupa Birliği'nde kullanılan yirmi üç resmi dilden (Almanca, Bulgarca, Çekçe, Danca, Estonca, Fince, Fransızca, Hollandaca, İngilizce, İrlandaca, İspanyolca, İsveççe, İtalyanca, Lehçe, Letonca, Litvanca, Macarca, Maltaca, Portekizce, Romence, Slovakça, Slovence, Yunanca) biri olacaktır. Türkçenin resmi dil statüsünü kazanabilmesi için 23 dilde verilen 8,1 milyon terimin, 600 bin kısaltmanın ve 200 bin deyim ve 120 bin sayfalık Avrupa

¹ Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, e-posta: ilhami-sigirci@hotmail.com

Müktesebatının Türkçeye aktarılması gerekiyor. Zira Avrupa vatandaşlarının kanun önünde eşitliklerini teminat altına almak için Topluluk mevzuatını Avrupa vatandaşlarına kendi dillerinde sunmak hukuki bir zorunluluk ve demokratik bir gerekliliktir. Amsterdam antlaşmasının 255. maddesi Avrupa vatandaşına, Komisyonun, Konseyin ve Avrupa Parlamentosunun belgelerine kendi dilinde erişme hakkı verir. Bu da çeviri ve terim çalışmalarını devasa boyutlarda arttırır. Kaldı ki Topluluk hukukunun çevrilmesi gerek demokrasiye saygı, gerekse hukuki belgelere erişim açısından zorunluluktur. Türkiye’de ise, Avrupa Birliği’yle müzakerelere başlanmasından bu yana Birlik’te kullanılan terimlere karşılık bulma konusunda çok kapsamlı sözlüklerin bulunduğunu ya da çalışmaların yürütüldüğünü söylemek oldukça zordur. Bu terim çalışmaları hem AB çeviri sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesinde hem de hukuk, iktisat, işletme, ekonomi, iletişim, tarım ve tıp gibi teknik alanlarda vatandaşların topluluk mevzuatını anlamalarında son derece önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde terim sözlüklerinde karşılaşılan sorunların aşılması için neler yapılabilir_AB’de ve ülkemizde bu konuda hangi adımlar atılıyor, üretilen terimlerin doğruluğu nasıl denetlenebilir ve en önemlisi de AB’ye üye olmadan önce Avrupa Birliği Terim Birliği’ne girmek için ne tür çalışmaların yapılması gerekir, terim sorunları nasıl aşılabılır, özellikle de terim birliğinin sağlanması için neler yapılabilir? Bu konuda karşılaşılan sorunlar karşılaştırmalı bir yöntemle ele alınacak, çözüm önerileri sunulmaya çalışılacak ve Türkiye’nin atması gereken adımlar tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Terimbilim, AB süreci, terim sorunları, terim sözlükleri, teknik çeviri, terimlere Türkçe karşılık, terim sorunu.*

Giriş

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik sürecine terim açısından bakıldığında, gerçekte uzun soluklu bir terim üretme süreci ve terim sözlükleri hazırlama söz konusudur. Kaldı ki AB’ye uyum süreci, terimlere karşılık bulmakla başlayıp devam eden bir süreçtir. Daha şimdiden Türkçe, Türkiye ile AB arasında yürütülen müzakerelerde sözlü çeviri dilleri arasında çoktan yerini almıştır ve AB’ye üyelikle birlikte Türkçe de resmî dil statüsü kazanacaktır. Bu bağlamda Türkçe de Avrupa Birliği’nin resmî dillerinden (Almanca, Bulgarca, Çekçe, Danca, Estonca, Fince, Fransızca, Hollandaca, İngilizce, İrlandaca, İspanyolca, İsveççe, İtalyanca, Lehçe, Letonca, Litvanca, Macarca, Maltaca, Portekizce, Romence, Slovakça, Slovence, Yunanca) biri olacaktır. Ayrıca Almancadan sonra Avrupa’da ana dili olarak en çok konuşulan dil olacaktır (Sığirci 2015:93).

Avrupa vatandaşlarının kanun önünde eşitliklerini teminat altına almak için Topluluk mevzuatını Avrupa vatandaşlarına kendi dillerinde sunmak hukuki bir zorunluluk ve demokratik bir gerekliliktir. Kanunu bilmemek mazeret olarak görülemez; bu nedenle kanun anlaşılmayan bir dilde kabul edilemez. Amsterdam antlaşmasının 255. maddesi Avrupa vatandaşına, Komisyonun, Konseyin ve Avrupa Parlamentosunun belgelerine kendi dilinde erişme hakkı verir. Bu da çevirilerde AB’nin resmî dillerinde terimlere karşılık bulma işini devasa boyutlarda arttırır. Türkiye’nin üyeliğiyle birlikte, hatta tam üyelikten önce Topluluk hukukunda kullanılan terimlerin tamamına Türkçe karşılıkların bulunması bir zorunluluktur ve AB müktesebatının Türkçeye aktarılması açısından da bir zaruretler.

Avrupa Birliği’nin kuruluşundan itibaren resmî dil hiç öngörülmemiştir. Bu birlik, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra oluşmaya başladığı için AB’yi oluşturan ülkelerden birinin dilini iletişim dili olarak tercih etmek mümkün değildi. Dolayısıyla başlangıçta bu altı ülkenin (Fransa, İtalya, Almanya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda) dili Avrupa dilleri olarak kabul edildi: Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Felemenkçe. Topluluğun resmî gazetesini de bu dört dilde yayınlanıyordu. Aslında genişleme söz konusu olduğunda bu ilk önce çeviri biriminin geliştirilmesi ve genişletilmesi anlamına gelir ve Aday ülkenin Topluluk Hukukunu kendi diline çevirmesi gerekir. Bu durumda hukuki terimlerin ve kavramların tanımlanması da gerekir. Bu bağlamda AB Müktesebatının Türkçeye çevrilmeye başlanması önemli bir terim çalışmasının doğmasına yol açmış ve yeni terimler

üretilmeye başlanmıştır. 3 Ekim 2005 tarihli Türkiye İçin Müzakere Çerçeve Belgesi'nde de belirtildiği üzere, Türkiye'nin AB'ye katılımından uygun bir süre önce söz konusu müktesebatın Türkçeye çevirisini tamamlaması gerekmektedir. AB müktesebatı sürekli olarak gelişmekte olup başta Kurucu Antlaşmaları ve bu Antlaşmalar uyarınca kabul edilen ikincil mevzuatı ve Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) kararlarını içermektedir. Diğer yandan, kurumlar arası anlaşmalar, ilke kararları, bildirimler, tavsiyeler, yönlendirici ilkeler gibi AB çerçevesinde kabul edilen ve hukuki bağlayıcılığı olan veya olmayan işlemler müktesebat kapsamına girmektedir. Ayrıca, AB tarafından veya AB ve üye devletler tarafından birlikte akdedilen uluslararası antlaşmalar ve üye devletlerin Birlik faaliyetlerine ilişkin olarak aralarında akdettikleri uluslararası anlaşmalar da bu kapsamda yer almaktadır. Yaklaşık 120.000 sayfadan oluşan ve çok farklı alanları kapsayan AB müktesebatının Türkçeye çevrilmesi, Türkiye'nin üyelik sürecindeki en önemli çalışmalarından birini oluşturmaktadır. Bu sayfa sayısı artarak devam edecek bir rakamdır. Bu müktesebatın çevrilmesi müzakere belgesi gereğince Türkiye'nin yükümlülüğüdür ve AB'ye üyelikten bir iki yıl önce bunun yerine getirilmesi gerekmektedir. Diğer aday ülkelerde de süreç bu şekilde işlemiştir. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için öncelikle yabancı terimlere Türkçe doğru karşılık üretilmesi, özellikle de terim birliğinin sağlanması ve çevirilerin doğruluğu ve tutarlılığı büyük önem arz etmektedir. Aksi takdirde, Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki çeviri hatalarına yeniden düşebiliriz. Cumhuriyet kurulduktan sonraki dönemdeki çeviri hatalarına yeniden düşmemek için özenli olmalıyız. Cumhuriyetimizin kuruluş döneminde hukuk sistemimizin neredeyse tamamının kısa sürede farklı dillerden yapılan çevirilerden oluştuğunu düşünürsek oldukça yoğun bir çeviri çalışması söz konusu olmuştur. Bu çeviriler uzman bir ekip tarafından gerçekleştirilmediği için bazen çeviri hataları söz konusudur. Bu yanlışların düzeltilmesi güçtür ve önemli sonuçları olmuştur. Türkiye AB'ye üyelik süreciyle birlikte, gerçek anlamda bir çeviri ve özellik de terim üretme süreci yaşamaktadır. Bu süreci verimli ve sağlıklı bir biçimde yürütebilmemiz için daha önceki deneyimlerimizden ders çıkarmak, Avrupa Birliği sürecine daha nitelikli girmek için terim konusundaki çalışmaları ağırlık vermek ve AB'de yapılan terim sözlükleriyle Türkiye'dekileri karşılaştırmak ve bu alanda hangi aşamada olduğumuzu ortaya koymak son derece önemlidir.

1. Avrupa Birliği'nin Dile Bakışı ve Terimler

Hukuksal açıdan Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin dillerinin tamamı resmî dil olarak kabul edilir ve tamamı eşit statüye sahiptir. Zira Avrupa vatandaşı olarak herkesin kendisine saygı duyulduğunu, Birliğe uyum sağladığını hissetmesi için bütün dillere eşit bir konum sağlamak son derece önemlidir. Öte yandan Avrupa vatandaşlarının kanun önünde eşitliklerini güvence altına almak için Topluluk mevzuatını Avrupa vatandaşlarına kendi dillerinde sunmak hukuki bir zorunluluk ve demokratik bir gerekliliktir. Kanunu bilmemek mazeret olarak görülemez, bu nedenle kanun anlaşılmayan bir dilde kabul edilemez. Vatandaşlar Topluluk hukukuna Avrupa Birliği Resmî Gazetesi'nde ulaşabilirler. Elbette ki bu gazete gündelik olarak 23 resmî dilde yayımlanır. Türkçenin de resmî dil olmasıyla birlikte bu sayı yirmi dörde çıkacak.

Amsterdam antlaşmasıyla birlikte, AB vatandaşları, Komisyonun, Konseyin ve Avrupa Parlamentosu'nun belgelerine kendi dillerinde erişme hakkı elde eder. Bu durum çeviri ve terim üretme çalışmalarını önemli derecede artırır. Çok dillilik Avrupa Birliğinin oluşumun ve demokrasinin temel ögesi olmasına rağmen, başlangıçta bunun için yasal bir çerçeve bulunmamaktadır. Gerçekten de Paris Antlaşması'nda (1951) çok dillilik konusunda herhangi bir madde bulunmaz. Kaldı ki bu antlaşmanın özgün biçimi sadece Fransızca olarak mevcuttur. Çok dillilik politikası 1957'de imzalanan Roma

Antlaşmasında da yer almaz. Roma antlaşması, 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girdiğinde, ulusal bakanlar tarafından kabul edilen ilk tüzükle kullanılacak *çalışma dilleri* ve *resmî dillerle* ilgilidir. Bu tüzük âdeta Birliğin diller yasasıdır: Birinci maddede, Birliğin resmî dilleri yer alır. Beşinci maddede ise bu dillerde yayınların gerekliliğini düzenler. Bu tüzüğün dördüncü maddesi ise 23 dilde yayınlanan metinlerin yazılmasını gerekli kılar. Resmîyette Birliğin resmî dillerinde yayınlanmış bütün metinler içinde özgün bir metin yoktur. Sadece metnin 23 dildeki benzer yazımı (version) söz konusudur. Başka bir deyişle, yirmi üç dilde yazılan metinlerin tamamı özgündür, yani çeviri olarak kabul edilmez, hepsi aynı değerdedir, eşdeğerdir.

Resmî dillerin kabulüyle birlikte terim birliğine de geçilir. Euratom'un 8. maddesi tek tip bir nükleer enerji terimcesinin oluşturulmasını öngörür. Bu da uluslararası bir antlaşmada ortak bir Avrupa terimcesinin oluşumu olarak değerlendirilebilir. Komisyonda terimbilimciler diller arası eşdeğerliğin garantisi olarak görülür. Yeni teknolojilerle birlikte çevirmenler, birçok çevrimiçi veri bankasına genel ağ üzerinde ulaşabilmektedirler. Yeni araç gereçlerin ortaya çıkması çalışma biçimlerini olumlu yönde etkileyerek önemli kolaylıklar sağlamıştır. Bu sayede terimbilimcilere daha az müracaat edilmektedir. Daha çok çevirmenlerin başka yerlerde bulamadıkları terimlerle ilgili sorunlar genellikle söz konusudur. 1990'lı yıllar Avrupa Birliği'nin önemli değişikliklerinin olduğu yıllardır. Üye devletler Maastricht'de 7 Şubat 1992'de topluluğun işleyişini yeniden düzenleyen bir antlaşma imzaladılar. Bu antlaşmanın üç temel ayağı vardı: Avrupa toplulukları, ortak güvenlik ve dış politika, ceza konusunda adli ve polisiye işbirliği. Bu antlaşma Avrupa Konseyi'ne kurumsal bir çerçeve kazandırır, gerçekte Avrupa Birliği'ni oluşturur ve Avrupa Birliği Parlamentosu'nun yetkilerini de güçlendirir. Aynı zamanda ekonomik ve parasal birliği başlatır. Bütün bu gelişmeler terim ve çeviri çalışmalarını önemli ölçüde artırır. Avrupa Komisyonu'ndaki çeviri talebi de bu durumda önemli ölçüde artmıştır. Avrupa ötesi ağların, tüketicinin korunması, eğitim, mesleki eğitim, gençlik ve kültür alanlarındaki işbirliğiyle ilgili etkinliklerin artışıyla çeviri işi daha da artar.

2. Terimbilimciler, Resmî Diller ve Çevirmenler

Son elli yılda, genişlemeyle birlikte AB'de resmî dillerin sayısı dörtten yirmi üçe çıkar. Yeni bir devlet, Avrupa Birliği'ne üye olduğunda, daha önceki antlaşmaların tamamının bu ülkenin resmî diline çevrilmesi gerekir ve bu yeni çeviri önceki yirmi üç dilde yapılan çeviriyle aynı değerdedir. Avrupa Birliği'nin Kurucu antlaşmaları şu an yirmi üç dilde bulunmaktadır. Fakat şunu belirtmek gerekir ki, AB'de kullanılan altmışın üzerindeki yerel dillerde bulunmamaktadır. Dolayısıyla yerel diller resmî dil olarak kabul edilmez, antlaşmalar ve belgeler bu dillere aktarılmaz. Ayrıca bu dillerde AB kurumlarıyla yazışma da yapılamaz. Bu durumda yazışmalar için sadece üye devletin ya da üye ülkelerin resmî dili geçerlidir. Resmî dil, her üye devletin müzakere sırasında belirtmiş olduğu dildir. Bu tercih Avrupa kurumları tarafından dikte edilmez, üye ülkelerin kendileri buna karar verirler. Her genişlemede aday ülke, müzakerelerde Avrupa Birliği kurumlarıyla iletişimde kullanmak istediği dili sunar. Daha sonra üye ülkelerin tamamı oybirliğiyle Avrupa Birliği'nin resmî dillerine bir dil eklenmesi konusundaki tüzüğü değiştirmeye karar verir. Üye ülkelerden bazıları başka bir üye ülkeyle aynı dili veya dilleri kullandığı için, 28 üye devlet bulunmakla birlikte yirmi üç resmî dil kullanılmaktadır. Avusturya, Almanya ve Lüksemburg Almancayı; İngiltere ve Malta İngilizceyi kullanmaktadırlar.

1995 yılından itibaren Avrupa Komisyonunda bilgisayarlar kullanılmaya başlanır. Bu bağlamda mütercime yardımcı olarak çevrimiçi veri bankası *Eur-Lex*, mevcut Avrupa Birliği hukukunu ve yeni çıkan mevzuatları da içine alarak yirmi üç dilde kullanıcılarına

sunmaktadır. Bu veri bankası Avrupa mevzuatının tamamının yirmi üç dilde yazımını ve yeni çıkan mevzuatı da içerir. *Eurodication* ise Avrupa Birliği Kurumlarıyla ilgili terimleri kapsar. *IATE* ise (Interactif Terminology for Europe, Etkileşimli Avrupa Terim Bankası) yirmi üç dilde Avrupa Birliği'nin farklı kurumlarında kullanılan 9,1 milyon terimi çevrimiçi olarak kullanıcılarına sunmaktadır. Ayrıca bu program 600.000 kısaltma ve 200.000 deyim içermektedir. Yakın zamanda *Termcoord* (Terminology Coordination Unit of the European Parliament, Avrupa Parlamentosu Terim Eşgüdüm Birimi) oluşturulmuştur. Bu birim çevirmenlere terim konusunda hizmet sunmaktadır.

Avrupa Komisyonu Makine Çevirisi (European Commission Machine Translation ECMT) bilgisayar destekli çeviri sistemidir. Bu otomatik çeviri programı henüz on altı dilde bulunmaktadır. Bu program daha ziyade Avrupa Komisyonu'na Birlik üyesi ülkelerin vatandaşları tarafından gönderilen metinlerin içeriğiyle ilgili genel bir fikir edinmek için kullanılmaktadır. Dolayısıyla da AB vatandaşlarından gelen e-postaların içeriğinin anlaşılmasında önemli yararlar sağlamaktadır. Zira Avrupa Birliği vatandaşlarının ülkelerinin resmî dilinde Avrupa kurumlarına e-posta gönderme hakları vardır ve kurumların da kişilerin gönderdiği dillerde yanıt vermeleri gerekir.

Son veri bankası olarak Gelişmiş Çok Dilli Avrupa Bilgi Sistemi *Euramis*'ten söz edilebilir (European Advanced Multilingual Information System). Bu veri bankası, bilgi bankasında saklanan çeviri bellekleri oluşturur. Adeta bir terim veri bankasıdır. 330.000'den fazla terim veya tümce kalıpları bulunmaktadır. Terimlerle ilgili bu kaynakların tamamı çevirmene çok fayda sağlamaktadır. Yukarıda ele aldığımız bütün bu veri bankaları çevirideki verimliliğe ve çevrilen belgelerin homojenliğine önemli katkılar sunar. Birçok program çevirmene, kavramlara ve tanımlara ulaşmayı sağladığı gibi, aynı zamanda terimlere ulaşılmasını da sağlar. Dolayısıyla bilişim teknolojisi, çevirmene yeni olanaklar da sağlamaktadır. Ayrıca terimlere karşılık bulma ve çeviri işini son derece kolaylaştırmaktadır. Bu kolaylıklar arasında şunlar sayılabilir: Metinlerin tamamına ulaşma, terimin geçtiği bağlama ulaşma, terimle ilgili veri bankaları, otomatik çeviri ve çeviri belleği.

Avrupa Birliği'nde bütün çeviri işlerinin tepesinde Çeviri Genel Müdürlüğü (Direction Générale de La Traduction DGT) bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinde, genişlemeden sorumlu genel müdürlükle TAİEX işbirliği içinde çalışır. Aday ülkeler Adalet Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığı bünyesinde bir Çeviri Eşgüdüm Birimi oluştururlar. Türkiye'de ise Avrupa Birliği Bakanlığı bünyesinde yaklaşık on yedi mütercim-tercümanın görev aldığı Çeviri Eşgüdüm Birimi oluşturulmuştur. Bu birim topluluk hukukunun tamamını Türkçeye çevirmekle ve gözden geçirmekle yükümlüdür. Çeviri Genel Müdürlüğü (DGT) ise bu birimde yapılan çevirilerin kendinde olanlarla uyumlu olup olmadığını denetler. Üyelik tarihinden itibaren Çeviri Genel Müdürlüğü Avrupa Komisyonun bütün belgelerini üye ülkelerin resmî dillerine çevirmekle yükümlüdür.

3. Türkiye'de Avrupa Birliği'yle ilgili Terim Sorunları

Türkiye'de AB terimleri konusunda kapsamlı terim çalışmalarının bulunduğunu ya da takım çalışmalarının yürütüldüğünü söylemek oldukça zordur. AB konusunda çevrimiçi terim sözlükleri de henüz bulunmamaktadır. Avrupa Birliği'nde veri bankalarında bulunan yaklaşık 9,1 milyon terime, 600.000 kısaltma ve 200.000 deyime Türkçe karşılığın bulunması gerekiyor. Bunlara karşılık bulunmadan yapılacak olan çevirilerde terim birliğini ve uyumu sağlamak da güçleşecektir. Ayrıca bu durum yapılan çevirilerin güvenilirliğini ve kalitesini de tartışılır hâle getirebilir.

Oysaki AB'de terim birliğinin sağlanmasına yönelik ilk adım Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran antlaşmada (Euratom) mevcuttur. Temelde terim birliğinin sağlanmasına doğru ilk adım Euratom'un sekizinci maddesidir: “*Il assure en outre l'établissement d'une terminologie nucléaire uniforme et d'un système d'étalonnage unique*”. Bu maddeye göre, nükleer enerji konusunda tek tip bir terimce oluşturulması öngörülmüştür. Bu antlaşmada ortak Avrupa terimcesinin ilk oluşumu olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de AB konusunda yapılan çevirilerde terim birliğini sağlamak için ilk terimler sözlüğü çalışması Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Eşgüdüm Birimi tarafından gerçekleştirilir. Bu çalışma, 2003 yılında Bahar Uysal, N. Hezar Tanrısever ve Osman Düzel tarafından hazırlanan ve 2600 terimin yer aldığı Avrupa Birliği Temel Terimler Sözlüğü'dür. İkinci terim sözlüğü, 2009 yılında yayımlanan ve 11000 terim içeren iki dilli İngilizce-Türkçe Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü'dür. Bunların dışında Ayşe Ceyhan tarafından 1991 yılında hazırlanan Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü, 1987'de İktisadi Kalkınma Vakfı tarafından hazırlanan Avrupa Topluluğu Temel Hukuki Terimleri Sözlüğü ve 1999'da Avrupa Birliği-Türkiye Kavramlar Sözlüğü, Mustafa Ovacık tarafından 2000'de hazırlanan Türkçe-İngilizce, İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü, Pars Tuğlacı'nın 2002'de yayımladığı İngilizce-Türkçe Ekonomi ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Kemal Dayınlarlı tarafından 1981'de yayımlanan ve 2014'te yeni baskısı yapılan 22000 Fransızca terime Türkçe karşılığın üretildiği ve terimlerin yer aldığı kanun metinlerindeki madde numaraların da gösterilmek suretiyle verildiği Fransızca-Türkçe Hukuk Terimleri Sözlüğü ve Dayınlarlı'nın 23859 terime karşılık ürettiği Türkçe-Fransızca Hukuk Terimleri Sözlüğü örnek çalışmalar olarak gösterilebilir.

Bu sözlüklere ilave olarak, AB konusunda terim alanında doğrudan olmasa da dolaylı katkı sağlayabilecek TÜBA ve TDK'nin hazırlamış olduğu kapsamlı sözlüklerden bahsedilebilir. TÜBA tarafından projelendirilen *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü* kapsamındaki *Sosyal Bilimler Terimleri Sözlüğü*'nün 2011'de basımı gerçekleştirilmiş ve bu sözlükte 21281 terim mevcuttur. Daha sonra yine aynı kurum tarafından *Doğa Bilimleri Terimleri Sözlüğü* ve *Mühendislik Bilimleri Terimleri Sözlüğü* hazırlanmıştır. TDK'ya gelince, bu kurumun hazırlamış olduğu sözlükler farklı alanları kapsamakta ve toplamda 62 terim sözlüğünden oluşmaktadır. Dolayısıyla da bu terim sözlükleri Avrupa Birliği'nde kullanılan terimlere karşılık bulmada daha fazla katkı sunabilir. Örneğin bu sözlüklerden birkaçını sayabiliriz: *Nükleer Enerji Terimleri Sözlüğü*, *Kılıç Oyunları Sözlüğü*, *Tarım Terimleri Sözlüğü*, *İktisat Terimleri Sözlüğü*, vb. Bu sözlüklerin tamamı *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü* başlığı altında çevrimiçi olarak kullanıcılara da sunulur. Bu sözlük genel olarak değerlendirildiğinde, AB müktesebatındaki alanlarla doğrudan ilgili olmayan ama dolaylı olarak önemli katkı sağlayacak niteliktedir. Buradaki terimlerin tamamı yaklaşık 185 bin civarındadır. AB'de kullanılan terimleri göz önünde bulundurduğumuzda, bu sayının son derece yetersiz kaldığı ve büyük ölçekli ve uzun soluklu çalışmaların yapılması gerektiği bir gerçektir.

4. Sonuç

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasıyla birlikte Türkçe de Avrupa Birliği'nde kullanılan yirmi üç resmî dilden biri olacaktır. Türkçenin resmî dil statüsünü kazanabilmesi için 23 dilde verilen 9,1 milyon terim, 600 bin kısaltma, 200 bin deyim ve 120 bin sayfalık Avrupa Müktesebatının Türkçeye aktarılması gerekiyor. Bunun için de çok farklı alanlarda terim sözlüklerinin hazırlanması ön koşuldur. Şu ana kadar ülkemizde gerçekleştirilen çalışmaları genel olarak değerlendirdiğimizde, terimlerle ilgili çevrimiçi sözlüklerin neredeyse hiç bulunmadığını, AB'de kullanılan terimlere karşılık bulma konusunda çok kapsamlı sözlüklerin yapılmadığını ve takım çalışmalarının yürütülmediğini

söyleyebiliriz. Yapılan çalışmalar, yapılması gerekli olanlarla karşılaştırıldığında çok fazla yol alındığı da söylenemez. Bununla birlikte, 80'li yıllardan sonra başlayan ilk terim çalışmalarının 1990'lardan sonra yoğunlaşmaya başladığı ve kısmi de olsa arttığı ve çeşitlendiği görülmektedir.

AB müktesebatının Türkçeye çevrilmeden önce burada geçen terimlere Türkçe karşılıklar oluşturulması, dolayısıyla farklı alanlarda terim sözlüklerinin hazırlanması bu konuda TDK'nin, üniversitelerin ve özel çeviri kuruluşlarının da desteğinin sağlanması terim birliği konusunda önceden uzlaşmaya varılmış çeviriler için son derece hayati önem taşımaktadır. Zira çeviri çalışmalarında karşılaşılan sorunların başında terimce sorunu gelmektedir. Günümüze kadar yapılmış olan çeviriler incelendiğinde, çeşitli kurum ve kuruluşlarca yapılmış çevirilerde, aynı kavramlar için farklı terimlerin kullanıldığı saptanır (ABGS, Avrupa Birliği Temel Terimler Sözlüğü, 2003:3). Yeni oluşturulan terimlerin yaygınlaşması ve yerleşmesi bizzat AB Bakanlığı ve diğer bakanlıklar, TDK, üniversiteler ve dernekler yoluyla gerçekleştirilebilir. Müktesebatın zorunlu kıldığı alanlarda terim bankaları, çeviri bellekleri oluşturulabilir. Bu bankalardaki veriler Avrupa Birliği'nde olduğu gibi genel ağla kullanıcılara sunulabilir. Böyle bir çalışma hem terimlerden kaynaklanabilecek hataları daha aza indirgeyecek, hem de terim birliğine önemli katkı sağlayacaktır. Aksi takdirde yapılacak çevirilerde farklı terimlerin kullanılması daha sonra çeşitli düzeylerde anlam sorunlarına ve telafi edilmesi güç hatalara yol açabilir; kimi zaman düzeltilmesi olanaksız yanlışlar da oluşabilir. Bunların dışında, Türk mevzuatının İngilizceye çevirisi de gündeme geleceğinden ve bu çevirilerde tutarlılığı sağlamak amacıyla benzer şekilde bir Türkçe-İngilizce Avrupa Birliği Terimler Sözlüğü oluşturulması gerekmektedir.

AB sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için öncelikle yabancı terimlere Türkçe doğru karşılıkların üretilmesi ve terim sözlüklerinin hazırlanması, hem çevirilerin kalitesi, doğruluğu hem de tutarlılığı açısından büyük önem arz etmektedir. Aksi takdirde, Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki çeviri hatalarına yeniden düşülebilir. Bu hatalara yeniden düşmemek için özenli olunması önemli bir zorunluluktur. Cumhuriyetimizin kuruluş döneminde hukuk sistemimizin neredeyse tamamının kısa sürede farklı dillerden yapılan çevirilerden oluştuğunu düşünürsek, oldukça yoğun bir çeviri çalışması söz konusudur. Bu çeviriler uzman bir ekip tarafından gerçekleştirilmediği için bazen çeviri hataları da meydana gelmiştir. Bu yanlışların düzeltilmesi güçtür ve önemli sonuçları olmuştur. Türkiye, AB'ye üyelik süreciyle, gerçek anlamda çeviri ve terim üretme süreci yaşamaktadır. Bu süreci doğru bir biçimde yürütebilmemiz için daha önceki deneyimlerimizden çıkarımlarda bulunmalıyız. Avrupa Birliği sürecini daha nitelikli sürdürmek için terim konusundaki çalışmalara ağırlık vererek ve AB'nin zorunlu kıldığı çok farklı alanlardaki terim sözlüklerini kısa sürede alandaki terimbilimcilerle ve çevirmenlerle hazırlayarak kullanıcılara sunmak zorunlu hâle geliyor. Bu çalışmalarla Türkçenin de terim hazinesi oldukça zenginleşecektir. Son söz olarak, AB'ye üyelik süreci bir terim üretme sürecidir.

Kaynakça

ABGS (2003). *Avrupa Birliği temel terimler sözlüğü*. (Edit. B. Uysal, N. Hezar Tanrıseven, O. Düzel). Ankara.

ABGS (2009). *Avrupa Birliği terimleri sözlüğü*. (İngilizce-Türkçe). Ankara.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (1984). *Avrupa Topluluğu Sözlüğü*. Ankara.

- Ceyhan, A. (1991). *Avrupa Topluluğu terimleri sözlüğü*. İstanbul: Alfa.
- Dayınlarlı, K. (1981-2013). *Türkçe-Fransızca hukuk terimleri sözlüğü*. Ankara: Dayınlarlı Yayıncılık.
- Dayınlarlı, K. (1984-2014). *Fransızca-Türkçe hukuk terimleri sözlüğü*. Ankara: Dayınlarlı Yayıncılık.
- Fosty, A. (1985). *La langue française dans les institutions communautaires de l'Europe, Québec, Conseil de la langue française*.
- İktisadî Kalkınma Vakfı. (1987). *Avrupa Topluluğu temel hukuki terimleri sözlüğü*. İstanbul.
- İktisadî Kalkınma Vakfı. (1999). *Avrupa Birliği-Türkiye kavramlar sözlüğü*. İstanbul.
- Labrie, N. (1993). *La construction linguistique de la communauté européenne*. Paris: Honoré Champion.
- Ovacık, M. (2000). *Türkçe-İngilizce, İngilizce-Türkçe hukuk sözlüğü*. Ankara: Bankacılık ve Ticaret.
- SİĞİRCİ İ. (Z. Tok ve A. Güneş'le birlikte) (2012). *I. Uluslararası Çeviribilim ve Terimbilim Kurultayı: Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'nin Yaşayacağı Terim ve Çeviri Sorunları Bildiri Kitabı*. Ankara :Vizyon Matbaa.
- Sığirci, İ. (2012). *AB sürecinde Türkiye'nin yaşayacağı çeviri sorunları ve çözüm önerileri*. Ankara: Avrupa Birliği Bakanlığı Çeviri Platformu Bildiri Kitabı, 78-83.
- Sığirci, İ. (2012a). *Avrupa Birliği Dilleri, terim ve çeviri çalışmaları*. Ankara *Uluslararası Çeviribilim ve Terimbilim Kurultayı: Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye'de Çeviri Sorunları ve Çözüm Önerileri Bildiri Kitabı*, 475-483.
- Sığirci, İ. (2013a). *Language and culture policies of European union in terms of Turkey's membership*. *International Journal of Language Academy*, Autumn volume 3/3, 2015, 83-97.
- Sığirci, İ. (2013b). *Avrupa Birliğine uyum sürecinde dil kültür ve iletişim sorunları*. Konferans Metni, Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Hakla İlişkiler ve Tanıtım Böl.
- Sığirci, İ. (2013c). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde hukuk alanında çeviri ve terim sorunları*. Konferans Metni, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ankara.
- Sığirci, İ. (2015). *Avrupa Birliği dil politikaları ve Türkçenin durumu*. Konferans Metni, Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, 75.Yıl Konferans Salonu.
- Truchot, C. (1994). *Le plurilinguisme européen: théoïre et pratiques en politique linguistique*, Paris-Genève, Champion-Slatkine.
- Tuğlacı, P. (2002). *İngilizce-Türkçe ekonomi ve hukuk terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

TÜBA (2011). *Sosyal bilimler terimleri sözlüğü*. Ankara.

http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/index_fr.htm (son erişim 15.01.2015).

<http://eur-lex.europa.eu>. (son erişim 17.01.2015).

<http://iate.europa.eu/> (son erişim 14.01.2015).